Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

І. Є. Зозуля, А. С. Стадній, О. В. Гриценко

РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Навчальний посібник
для іноземних студентів усіх спеціальностей

Вінниця
ВНТУ
2025

УДК 811.161.2’276.6′243.(075.8)
З78

Рекомендовано до друку Радою з якості освіти Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № 9 від 17.04.2025 р.).

Рецензенти:
Н. Б. Іваницька, доктор філологічних наук, професор
Н. І. Ушакова, доктор педагогічних наук, професор
Г. Д. Швець, доктор педагогічних наук, доцент
І. М. Ключковська, кандидат педагогічних наук, доцент
О. В. Столяренко, кандидат педагогічних наук, доцент

Зозуля, І. Є.

З78 Розвиток діалогічного мовлення на заняттях з української мови як іноземної : навчальний посібник / І. Є. Зозуля, А. С. Стадній, О. В. Гриценко. – Вінниця : ВНТУ, 2025. – 215 с.

ISBN 978-966-641-974-6

Матеріали навчального посібника допоможуть оволодіти діалогічним мовленням з основних соціально-побутових тем. Запропоновано завдання, розраховані на систематичне залучення іноземних студентів до активних форм спілкування, які сприятимуть розвиткові їхньої мовної й мовленнєвої компетентностей, подоланню комунікативних бар’єрів, засвоєнню правил мовленнєвого етикету.

Дидактичні матеріали розроблено на допомогу викладачам-словесникам в освітній роботі зі слухачами підготовчих відділень та іноземними студентами основного етапу навчання різних спеціальностей як аудиторно, так і позааудиторно. Пропонований посібник іноземні студенти можуть також використовувати для самостійної роботи з метою розвитку діалогічного мовлення.

УДК 811.161.2’276.6′243.(075.8)

ISBN 978-966-641-974-6 (друк.)
ISBN 978-617-8163-49-5 (PDF)

© І. Зозуля, А. Стадній, О. В. Гриценко, 2025

ЗМІСТ

Передмова 4
Тема 1. У ДЕКАНАТІ 7
Тема 2. У БІБЛІОТЕЦІ 19
Тема 3. ЗНАЙОМСТВО 32
Тема 4. НА ВУЛИЦІ 43
Тема 5. У ТРАНСПОРТІ 61
Тема 6. НА ВОКЗАЛІ 73
Тема 7. НА ЕКСКУРСІЇ 86
Тема 8. РОЗМОВА ПО ТЕЛЕФОНУ / ПО ВІДЕОЗВ'ЯЗКУ 95
Тема 9. ЗАМОВЛЕННЯ 111
Тема 10. У БАНКУ 121
Тема 11. У ПОШТОВОМУ ВІДДІЛЕННІ 134
Тема 12.У МАГАЗИНІ 146
Тема 13. У КАФЕ, У РЕСТОРАНІ 164
Тема 14. В АПТЕЦІ 182
Тема 15. У ЛІКАРНІ 195
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 214

Передмова

Залежно від характеру спілкування, його змісту чи комунікативних особливостей вирізняють діалогічне й монологічне мовлення. У посібнику розроблено комплекс завдань, спрямованих на розвиток діалогічного мовлення.

Діалогічне мовлення – це особливий комунікативний акт із динамічною зміною ролей мовця (активна сторона) й слухача (пасивна сторона) (між двома чи декількома особами) під час певної ситуації спілкування (тобто обстановки, у якій виникла ця розмова і яка є місцем її подальшого розгортання), що передбачає обмін репліками, зміст яких може доповнюватися емоційно-експресивними компонентами (мімікою, жестами та інтонацією).

Усі 15 тем, які пропонуємо, підпорядковані основним комунікативним функціям діалогічного мовлення, що полягають у здатності учасників діалогу отримувати інформацію; під час розмови демонструвати пропозиції в різноманітних формах (наказу, поради чи прохання); обмінюватися міркуваннями, судженнями чи оцінкою подій; переконувати, а також обґрунтовувати та демонструвати свої погляди на проблеми.

Дидактичний матеріал навчального посібника спрямований на вироблення в іноземних студентів умінь та навичок комунікації, для якої характерні мовні особливості діалогічного мовлення:

- ✓ спонтанний характер, оскільки діалогічне мовлення не можна спланувати заздалегідь, тому що поведінка кожного мовця зазвичай залежить від партнера;
- ✓ двосторонній характер, який передбачає швидку зміну ролей (співрозмовники повинні проявляти себе як у ролі мовця, так і в ролі слухача), тільки за таких умов буде досягнуто взаєморозуміння між учасниками діалогу;
- ✓ мовленнєві конструкції, які використовують для зацікавлення співрозмовника, висловлення вдячності, обміну вітаннями, для підтвердження або роз'яснення почутого.

Одиницею діалогічного мовлення є діалогічна єдність – сукупність реплік, що характеризується структурною, інтонаційною та семантичною завершеністю. У розробці взято до уваги різні види діалогічних єдностей: запитання – повідомлення, запитання – уточнювальне запитання, повідомлення – повідомлення, повідомлення – спонукання, повідомлення – згода, спонукання – відмова, спонукання – запитання, привітання – привітання, прощання – прощання, висловлювання вдячності – реакція на вдячність.

Головну увагу приділили чотирьом основним функціональним типам діалогів: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями / думками, діалог-обговорення / дискусія (залежно від їхньої провідної комунікативної функції).

У сучасній методиці викладання іноземних мов існують різноманітні підходи до навчання діалогічного мовлення, але традиційно вирізняють два основних: «зверху – вниз» (створення власних діалогів іноземними студентами відбувається після попереднього прослуховування діалогу-зразка) та «знизу – вгору» (на початкових етапах проходить засвоєння елементів діалогу (реплік діалогічної єдності), а потім вже власне створення діалогів). У пропонованій праці використовуємо обидва підходи. Результатом завершальної стадії навчання діалогічного мовлення в підходах «зверху – вниз» та «знизу – вгору» є оволодіння іноземними студентами навичками створювати різнофункціональні діалоги, обсяги та тематика яких варіюється навчальною програмою залежно від рівня володіння мовою (базового – А2 чи рубіжного – В1).

Варто зауважити, що на кожному етапі формування діалогічного мовлення викладачеві необхідно створити спеціальні вправи, які передбачають засвоєння іноземними студентами знань, необхідних для ефективного спілкування.

Згідно з раніше згаданими етапами навчання розвиток діалогічного мовлення студентів можна організувати за допомогою системи вправ:

- I група – вправи для навчання реплікування, а саме репродуктивні умовно-комунікативні та рецептивно-репродуктивні (репліки співрозмовників є заздалегідь підготовленими мовними формами, готовими виразами / фразами, мовленнєвими кліше тощо) та продуктивні вправи на імітацію, підстановку, трансформацію, відповіді на запитання, повідомлення або запит певної інформації, спонукання до певних дій тощо);
- II група – вправи на засвоєння діалогічних єдностей різних видів (умовно-комунікативні, рецептивно-продуктивні вправи на обмін репліками (основний режим роботи – «студент 1 – студент 2», тобто робота в парах);
- III група – вправи на створення мікродіалогів (рецептивно-продуктивні комунікативні вправи нижчого рівня, які допускають використання штучно створених вербальних опор (мікродіалог-підстановча таблиця, структурно-мовленнєва схема мікродіалогу та його функціональна схема);
- IV група – вправи на створення діалогів різних функціональних типів (комунікативні, рецептивно-продуктивні (вищого рівня), при виконанні яких допускаються лише природні опори – театральні / концертні афіші, розклади руху потягів (літаків, автобусів), план-схеми міст, географічні карти, слайди, малюнки тощо).

Процес формування комунікативних умінь в іноземних студентів важко уявити без урахування такого фактору діалогічного мовлення, як ситуативність. Використання ситуативних завдань із розвитку мовлення на заняттях української мови як іноземної допомагають викладачеві наблизити студентів до природних умов спілкування, а також навчити їх чітко відображати процес комунікації зі співрозмовником, зважати на умови, за

яких відбувається бесіда, та завдання такого спілкування. Виконуючи ці вправи, студенти закріплюють вивчений матеріал, формують навички ведення бесіди в конкретній ситуації та розвивають уміння швидко сприймати інформацію й висловлювати своє ставлення до неї. Комунікативні ситуації можуть бути природними або штучно створеними. У посібнику запропоновано багато штучних, тобто спеціально створених ситуацій, у яких треба уточнювати зовнішні деталі бесіди. Згідно з Загальноєвропейськими рекомендаціями мовленнєва ситуація має такі зовнішні характеристики: сфера, місце, соціальна характеристика місця дії, учасники спілкування, предмети, події, дії і тексти.

Формування іншомовних мовленнєвих компетентностей можливе лише за умови перенесення іноземних студентів у процесі навчання в типові ситуації, у які вони потраплятимуть у реальному житті, або ж максимально наближені до таких. Запропоновано різні теми обговорення, які є актуальними для студентів. Саме тому критеріями вибору тематики діалогічного мовлення стали: персональна ідентифікація, оточення, повсякденне життя, вільний час, розваги, подорожі, стосунки з іншими людьми, здоров'я, освіта, покупки, послуги, місця тощо.

Значну увагу приділено й рольовим іграм, адже вони забезпечують:

- залучення іноземних студентів до спільної взаємодії, формування суб'єктної позиції в навчальній чи іншій діяльності;
- розвиток мовленнєвих здібностей у мінігрупах на прикладі конкретної ситуації, демонстрування можливої зміни соціальних ролей та заохочення до участі в таких змінах (сформовані навички студенти зможуть потім успішно використовувати в повсякденному житті);
- розуміння морально-етичних норм і правил роботи в колективі;
- навчання аналізу й самоаналізу в процесі групової рефлексії;
- різнопланове засвоєння навчального матеріалу; стимулювання іноземних студентів до взаємодії в межах створених навчальних ситуацій.

У завданнях для розвитку діалогічного мовлення використовували як «штучні» опори (спеціально створені викладачем з певною навчальною метою роздаткові матеріали), так і природні (матеріали, що оточують студентів у дійсності: світлини, малюнки, предмети тощо).

Отже, формування іншомовних мовленнєвих компетентностей неможливо уявити без моделювання в навчальному процесі типових ситуацій реального спілкування, які виникають у будь-якій сфері життя й стосуються різних тем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Методичні вказівки з дисципліни «Українська мова для слухачів підготовчого відділення для іноземних громадян». Говоріння. Частина І. Особистісна сфера спілкування / Уклад. І. Є. Зозуля, Ю. В. Поздрань, А. А. Слободянюк. – Вінниця : ВНТУ, 2020. – 60 с.
2. Методичні вказівки з дисципліни «Українська мова для слухачів підготовчого відділення для іноземних громадян». Комунікативні теми / Уклад. : І. Є. Зозуля, Ю. В. Поздрань. – Вінниця : ВНТУ, 2020. – 54 с.
3. Методичні вказівки з дисципліни «Українська мова для слухачів підготовчого відділення для іноземних громадян». Говоріння. Частина І. Суспільна сфера спілкування / Уклад. І. Є. Зозуля, Ю. В. Поздрань, А. А. Слободянюк. – Вінниця : ВНТУ, 2020. – 72 с.
4. Назаревич Л.Т., Гавдида Н.І. Українська мова для іноземців. Практикум (Рівні В1– В2) / 2-е видання; змінене й доповнене. — Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2017. — 212 с.
5. Крок-1 (рівень А1-А2). Українська мова як іноземна : книга для студента / Олеся Палінська, Оксана Туркевич. – Львів : Артос, 2010. – 104 с. : кольор. іл.
6. Діалог в навчанні та в спілкуванні (початковий етап вивчення української мови як іноземної): Практикум / укладач І. Л. Фоміна – Одеса: ПНПУ, 2009. – 38 с.
7. Васецька Л. І. Українська мова в діалогах : навч. посіб. з усного мовлення для слухачів-іноземних громадян довузівського етапу підготовки / Авт.-уклад.: Л. І. Васецька, Л. П. Гайдук, Л. І. Сіра. – Запоріжжя : [ЗДМУ], 2020. 268 с.
8. Вальченко І. В. Ласкаво просимо! : навч. посібник з української мови для іноземних студентів : у 2-х ч. / І. В. Вальченко, Я. М. Прилуцька; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Харків : ХНАМГ, 2011.
9. Макарова Г. І., Паламар Л. М., Присяжнюк Н. К. Розмовляймо українською: в трьох частинах, Ч. 2. – Елементарний курс / Г. І. Макарова, Л. М. Паламар, Н. К. Присяжнюк. – Київ : Вища школа, 2010. – 222 с.
10. Антонів О., Паучок Л. Українська мова для іноземців : модульний курс : навч. посібник. Київ : Фірма «ІНКОС», 2012. 268 с.
11. Стандарт державної мови. «Українська мова як іноземна. Рівні загального володіння А1 – С2». URL: https://mova.gov.ua/storage/app/sites/19/standarty/06.09.2024%20%D0%92%D0%98%D0%94%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF_%D0%A3%D0%9C%D0%86_new.pdf
12. Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1–С2. Зразки сертифікаційних завдань: посібник / Д. Мазурик, О. Антонів, О. Синчак, Г. Бойко. Київ: Фірма «ІНКОС», 2020. 186 с.
13. Швець Г. Д. Теорія і практика навчання української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей: монографія. Київ: Фенікс, 2019. 529 с.

Навчальне видання

Ірина Євгеніївна Зозуля
Алла Сергіївна Стадній
Ольга Вікторівна Гриценко

РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Навчальний посібник
для іноземних студентів усіх спеціальностей

Рукопис оформила А. Стадній

Видається в авторській редакції

Оригінал-макет виготовлено в РВВ ВНТУ

Підписано до друку 05.06.2025 р.
Папір офсетний. Формат 29,7×42 ½.
Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 12,47.
Наклад 16 пр. Зам. № 2025-022.

Видавець та виготовлювач
Вінницький національний технічний університет,
Редакційно-видавничий відділ.
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Хмельницьке шосе, 95,
м. Вінниця, 21021.
press.vntu.edu.ua;
Email: rvv.vntu@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК No 3516 від 01.07.2009 р.